

FRANCJA, PARYŻ

Geografia

551,2 tys km², dług. granicy >5tys km, 3/5 granice morskie
Rzeźba różnorodna. Niziny pn. i zach. kraju. Urozmaicone wzniesieniami na Półwyspie Bretońskim i Normandzkim i węgorzami Szampanii.

W części środ.-połudn. Masyw Centralny; kraina wyzywano górską, kulminacje stanowią stożki wymarłych wulkanów. Od południa przylega krasowa płyta Causses z jaskiniami o światowej sławie, od połud. zach. malownicze pasmo Sewennow, głęboko przecięte dolinami rzek. Rów Rodanu i Saony oddziela od wsch. Masyw Centralny od gór Jura i Alp, pokrytych w najwyższych partiach lodowcami. Na pn. od Jury malownicze Wogezy schodzą łagodnie w wyżynę Lotaryngii. Dostępu do Półwyspu Iberyjskiego bronią niższe od Alp, ale mniej przystępne Pireneje.

Klimat

Klimat umiarkowany. Obszary zach. pod wpływem oceanicznych mas powietrza. Łagodne zimy, niezbyt upalne lata, pogoda zmienna. Na wybrzeżu zach., w pn. części sr. temp. lipca 17st C, stycznia 7st C. W pd. części odpowiednio 21 i 6 st. Na pn. wsch, wsch. i Masywie Centr. w lecie pogoda ustabilizowana. Poza górami, gdzie klimat surowy, temp. zimowe dodatnie, śnieg krotko, rzeki nie zamarzają.

Wybrzeże płd. ma klimat śródziemnomorski, o upalnych bezdeszczowych latach i wilgotnych zimach o temp. ok. 10st C.

Ludność

Ludność Francji ok. 55.9 mln. Naród formował się w procesie długiego rozwoju historycznego, z różnych elementów etnicznych, z których najważniejsze były: celtycki (głównie Galowie), zromanizowany po podboju Galii przez Cezara w I w.p.n.e. i germański (w V w. najazdy i osiedlenie się licznych plemion germańskich). Od nazwy germańskiego plemienia Franków - nazwa kraju. Inne grupy etniczne, np. Baskowie u podnóża Pirenejów. Rozmieszczenie ludności nie jest jednakowe: w zurbaniz. departamentach, zajmujących 8% pow. kraju mieszka 1/3 ludności. Największym skupiskiem jest wielki Paryż - prawie 10mln osób (Paryż w granicach admin. ok. 2,3mln).

Struktura zawodowa ludności: 35% przemysł i budownictwo, 40% handel i usługi, 8% rolnictwo.

Stosunki polsko-francuskie

Ok. 4 mln. obcego pochodzenia, w tym 800tys Polaków. Polonia francuska przede wszystkim w pn.wsch. części kraju - departamenty Nord i Pas-de-Calais.

Bogata historia stosunków polsko francuskich. Emigracja końca XVIII w, epoka napoleońska, Wielka Emigracja, której wodzem duchowym był Mickiewicz. Komuna Paryska, na czele której stali J. Dąbrowski i W. Wróblewski. Emigracja zarobkowa na pocz. XX w, szczególnie po I wojnie. Udział w Ruchu Oporu w II wojnie światowej.

Gospodarka

Pod względem potencjału gospód. Francja zajmuje 5 miejsce w Europie po USA, byłym ZSRR, Japonii i Niemczech.

Wysoki stopień koncentracji kapitału, monopole i grupy bankowo - przemysłowe: Wendel, Schneider, Usinor, Kuhlman, Rhone-Paulenc, nierównomierność rozmieszczenia przemysłu. Upaństwowiono po II wojnie: kopalnie węgla, elektryczność, gaz, część banków i tow. ubezpiecz. - 1/5 ogólnej produkcji.

Kultura

Francja jest od ponad tysiąca lat jednym z centrum historii i kultury europejskiej. Dziedzictwo na każdym kroku: gotyckie katedry na północy, romańskie kościoły w centrum i na zachodzie, zamki nad Loara, rzymskie budowle na południu, zrujnowane twierdze Anglików i Katarowi, prehistoryczne malowidła w jaskiniach nad Dordogne. Liczne muzea. Wiele z nich to modele przejrystości i nowoczesności.

Z prostych, codziennych czynności jak jedzenie i picie Francuzi uczynili sztukę.

Ludzie

Dla Francuzów ważny jest wygląd zewnętrzny. Sklepy są nieskazitelnie czyste, towary poukładane. Ludzie dbają by wyglądać schludnie i elegancko.

Francuzi są na ogół bardzo kulturalni i dość formalni w sposobie życia. Równocześnie, jeśli czegoś chcą, potrafią być bardzo bezpośredni. Są bardzo dumni ze swej kultury i dumę tę wynoszą ze szkoły. Artyści i intelektualiści cieszą się wielkim poważaniem. Czołowi politycy są na ogół starannie wykształceni. Faktem jest, że w świecie dominowanym przez komercję i język angielski, Francuzi, których język kiedyś obowiązywał w kolach elity intelektualnej, czują, że ich kultura jest zagrożona. Jej usilna obrona może sprawiać czasem wrażenie wyniosłości i zarozumiałstwa.

PROWINCJE WSCHODNIE

Prowincje na wsch. kresach Francji: **Alzacja, Lotaryngia i Franche-Comte**, mają złożoną i burzliwą historię. Przez tysiące lat służyły za pola bitewne, przedmiot sporu.

Alzacja przez stulecia prawie autonomiczna, a w XVIII w wcielona do państwa francuskiego. 1870-1918 aneksja przez Niemcy. Odrębna kultura i atmosfera - Colmar, Strasbourg.

Lotaryngia

Nancy, Metz, Verdun.

Metz (Mes) - miasto kresowe, dumne ze swych wartości. Od czasów rzymskich stacjonowały tu wojska, miasto często niszczone. Strzelista *gotycka katedra* nadal jednak stoi, a dzięki powstałemu w latach 70-tych uniwersytetowi, kwitnie najbujniejsze w Lotaryngii życie nocne.

Dworzec SNCF, z 1900 - mieszanka stylów neo-histor., i poczta nadają ton Ville Allemande, dzielnicy wokół dworca - Neustadt, zbudowanej przez Niemców 1870-1918.

Plac Republiki, Esplanade nad Mozela, Palais de Justice w stylu neoklasycyst. Kościół St-Pierre-aux-Nonnais, z fragmentami świątyni z IVw, kaplica templariuszy - ośrodek sztuki, Palais de Gouverneur - neogotycki spadek pruski. Ratusz z frontonem i kolumnadą. Katedra St-Etienne - nawa główna 3-cia pod względem wysokości we Francji - po Beauvais i Amiens, witraże.

Muzeum Sztuki - rzeźba galo-rzymska i nowsza. Ile de la Comedie - opera.

Verdun - 68 km na zach. od Metzz.

Miasto garnizonowe, *Monument de la Victoire*, z działami po obu stronach. Główne muzeum wojenne w citadelle souterraine Vaubana.

Katedra Notre Dame.

Od 1.V do 15.IX pilotowane przez prac. biura turyst. wycieczki na pole bitwy - mikrobusem, Od 14.00, ok 3 godz., 140F/osobę: forty Vaux i Douaumont, kostnica w

Douaumont, Transzeja Bagnetów, muzeum w Fleury.

W 1916 r niemiecki gen. Erich von Falkenhayn wybrał Verdun, aby "wykrwawić armie francuska na śmierć i życie i zadać morale ludu francuskiego ostateczny cios". Jak Drezno, Stalingrad i Hiroszima, miejsce to zawsze będzie symbolizować wojnę.

Nancy, stolica Lotaryngii. Po 1870 r uniknęła okupacji pruskiej.

Centrum klasyczne XVIII w. Za Starówkę winne jest wdzięczność ostatniemu niezależnemu księciu Lotaryngii, zdetronizowanemu królowi Polski i teściowi Ludwika XV - Stanisławowi Leszczyńskiemu.

Place Stanislas, wejście przez bramy z kutego żelaza, metalowe ogrodzenia, za nimi posagi Neptuna i Amfitryty na fontannach, na środku posąg króla Stanisława. *Ratusz* ze złożonymi kogutami. *Muzeum Sztuk Pięknych*, *Muzeum Zoologii*. *Place de la Carriere* - pole turniejów rycerskich.

Muzeum Lotaryngii. Parc de la Pepiniere - ogród francuski i angielski park.

Ważny ośrodek rzemiosła artyst. i metalurgii, na przełomie XIX i XX w centrum sztuki secesyjnej - Muzeum Szkoły z Nancy.

SZAMPANIA

REIMS, Troyes

Większość ludzi przyjeżdża do Szampanii ze względu na musujący trunek rdzenie szampański. Krajobraz winnic, falujących nizin, dozę zbiory pszenicy i kapusty z hektara, ale wydaje się, że to wioskom nie przynosi korzyści. Niektóre miejscowości wyglądają leciwe i zaniedbane, do wielu raz na tydzień przyjeżdża furgonetka z art. spożywczymi. Fanatycy szampana powinni udać się do *Epernay* - można do woli degustować rozmaite roczniki i zwiedzić caves różnych maisons - 26 km na południe od Reims.

W żadnym innym regionie Francji nie wolno wytwarzać szampana.

Reims - ośrodek administr., miasto katedralne.

Miasto zrównane z ziemią przez bomby w I wojnie światowej.

Jedna z najbardziej okazałych **katedr gotyckich** we Francji, gdzie dawniej odbywały się koronacje monarchów.

W 496 r Chlodwig został ochrzczony w Reims. Koronowało się w sumie 26 królów Francji. W 1429 Joanna d'Arc doprowadziła do koronacji Delfina jako Karola VII, co miało olbrzymie symboliczne znaczenie.

Palais du Tau - przechowywane pamiątki koronacji w 1824 Karola X.

Bazylika w St-Remi - pochowana większość królów francuskich z pierwszych wieków państwa francuskiego.

Muzeum Sztuki, *Cente de l'Automobile Francaise* - stare samochody.

PARYZ

20 okręgów administrac., 2.3 mln mieszkańców, region Wielkiego Paryża prawie 10mln.

Muzea

Muzeum Luwru - wejście główne od strony Place Carrousel przez Piramidę 9-18.

Malarstwo europejskie, rzeźba antyczna i nowożytna

Muz. *Sztuki Nowoczn Miasta Paryza*, 13 du President Wilson. Mo Iena lub Alma
Centrum Narodowe Sztuki i Kultury im. Georges Pompidou, tzw. Beaubourg - Muz.
 Sztuki Nowoczesnej, kolekcje obrazów, rysunków, fotografii od 1905. Różne
 wystawy w galeriach.

Muzeum Orsay - malarstwo pol.XIX-pocz. XX. Wystawy czasowe.

Oranzeria - dzieła impresjonistów, Renoira, Matisse'a, Picassa... Sala Nenufarów.

Muz. Cluny - sztuka średniowieczna i renesansowa

Muz. Zabytków Franc.- Palais Chaillot

Muzeum Rodina - Hotel Biron, Mo Varenne. Rzeźby Rodina

Muzeum Delacroix - 6,Pl. de Furstenberg; Mo. St-Germain-des-Pres

Muz. Bourdelle'a 16 rue Antoine Bourdelle, Mo Montp.-Bienvenue

Muz. Historii Paryza (Carnavalet) 23, rue de Sevigne, Mo St-Paul

Muz. Sztuki Dekorac. Pałac Luwru, wejście 107/109 rue Rivoli

Muzeum Człowieka Pałac Chaillot, wejście od Place Trocadero, Mo Trocadero

Pałac Odkryć - Grand Palais des Champs Elysees, Av.Franklin Roosevelt,

Teatry

Comedie Francaise - Pl. du Theatre Francaise, Mo Palais Royal

Th. de France - Place Claudel, Mo Odeon

Th. National Populaire - pałac Chaillot; Place du Trocadero,

Theatre de Ville - Place du Chatelet, Mo Chatelet

Bazylika Sacre-Coeur. Na szczycie wzgórza Montmartre, 1876-1910,
 w stylu romansko-bizantyjskim. Biała sylwetka bazyliki jest charakterystyczną częścią
 pejzażu paryskiego.

Ze szczytu kopuły wspaniała panorama

Bazylika SACRE-COEUR - Basilique du Sacre-Coeur, 35 rue du Cheval de la Barre,
 18e (Mo. Anvers, Abbesses lub Château-Rouge)

Krokuje nad całym Montmartre niczym puszysty biały obłok. Jej wysklepiona kopuła
 jest widoczna z każdego zakątka Montmartre i z wielu części miasta położonych w
 dole.

Mozna wspiąć się na 112 metrowa dzwonnica - najwyższy punkt w Paryżu (tak,
 naprawdę jest wyższa od wieży Eiffel'a). W pogodne dni widoczność sięga do 50 km.
 (Wieża czynna codz. 7.00-23.00. Wstęp wolny. Bazylika i krypta otwarta codz.
 9.00-19.00, zima 9.00-18.00. Wstęp do bazyliki 15F, do krypty 10F.)

Budowę rozpoczęto w 1876 r. ale ze względu na konieczność drążenia głębokich
 fundamentów i wznoszenia murów oporowych, otwarto ją w 1919 r. Wykonana jest w
 całości ze specjalnego gatunku granitu, który bieleje w zetknięciu z powietrzem. Z jego
 schodów rozciąga się wspaniały widok na Paryż. Sacre Coeur ma w fundamencie
 kształt krzyża: kwadrat z wysoką główną kopułą oraz 4 mniejszymi kopułami po
 bokach. Jest to eklektyczna bazylika w stylu romansko-bizantyjskim, której wzorem
 była katedra St-Front w Perigueux. Obok wolno stojąca czworoboczna dzwonnica wys
 84m z dzwonem La Savoyarde (Sabaudka), 19 ton, odlanym w 1895 r., ofiarowanym
 przez 4 diecezje

Sabaudii. Przed wejściem posagi konne św. Ludwika i Joanny d'Arc, z 1927 r. Wnętrze kościoła (100 x 50m) stwarza jasne i jednolite wrażenia.

Centrum Narodowe Sztuki i Kultury im. G. Pompidou - BEAUBOURG

Nowoczesny budynek oddano I.1977, dzieło miedzyn. spółki architektów: Piano, Rogersa, Franchiniego. Ze względu na niecodzienną formę archit. wzbudzał burzliwe dyskusje.

Siedziby maja: m.in. *Muzeum Narodowe Sztuki Wspolcz.*, biblioteka publiczna z czytelnia, sale wystaw czasowych, filmoteka, instytuty naukowe

Cmentarz Pere-Lachaise. Mieszkał tu spowiednik Ludwika XIV, ojciec La Chaise. Na pocz. XIX w. założono tu cmentarz.

Spoczywają: Colette, Rossini, Musset, Chopin (w alei Chenmin-Denon, w prawo od alei głównej), Corot, Moliere, Fontaine, Daudet, Modigliani, E. Piaf, Thorez, O. Wilde, M. Proust, G. Apollinaire, E. Delacroix, H. Balzac, E. Hanska (na końcu alei Transversale). W pd. wsch. części cmentarza znajduje się Mur des Federes, gdzie rozstrzelano i pochowano ostatnich komunardów.

Na cmentarzu ok. 60 grobow polskich: Hoffmanowej, gen. Wroblewskiego, J. Dabrowskiego..

Conciergerie

Gotycka część pałacu Sprawiedliwości, początkowo służyła za siedzibę *strażnika dworu królewskiego*. W czasie Rewolucji przemieniona na *więzienie*. Sale z XIV w. W lochach Conciergerie była więziona Maria Antonina.

Sala Straży. Sala Ludzi Uzbrojonych (sallee des gens d'armes) - jadalnia, potem zbiorowa cela. *Kuchnia pałacowa* (paleniska z kominami). **Galeria Więźniów.**

Kaplica Pojednania. - muzeum. Kaplica Żyrodystów.

Wieża Zegarowa - godła Polski i Litwy.

Tour de Cesar, Tour d'Argent, Tour Bonbec.

Dzielnica Defense

Na przedłożeniu Av. du General Ch. de Gaulle, na drugim brzegu Sekwany, supernowoczesna dzielnica La Defense. Nazwa od pomnika obrony Paryża w 1871 r. W 1956 r zatwierdzono projekt. Jako pierwszy wzniesiono Pałac Przemysłu i Techniki o bardzo nowoczesnej konstrukcji (1959).

Wieżowce 30 piętrowe, 12 piętrowe, domy mieszk., węzły drogowe bezkolizyjne Metro Pont Neuilly, RER: Defense

Dzielnica Lacinska - Dzielnica Uniwersyt. wokół Wzgorza Genowefy, na której jest **Panteon, Kosc. St-Etienne du-Mont**, Bibliot. sw. Genowefy.

Przy bd. St-Michel wielkie księgarnie, restauracje, eleganckie sklepy, kina. Gmach **Sorbony** (uniw. 1253r). W XVII w odbudowane przez Richelieu - grobowiec w kościele Sorbony. Blisko **College de France**, założone przez Franciszka I. W jednej z sal medalion A. Mickiewicza, który był wykładowcą historii liter. słowiańskiej 1840-44. Wąskie uliczki odchodzące od Bd St-Michel i Sy-Germain, są ruchliwe noca, - restauracje chińskie, greckie, tunezyjskie, marokanskie, kabarety, kina, kawiarenki. Mo St-Michel, Odeon

Dzielnica Marais

Miedzy ulicami rue du Temple, Bd du Temple, Bd Beaumarchais i Henri IV oraz brzegami Sekwany. Nazwa pochodzi od blot.

PLACE DES VOSGES - PLAC WOGEZOW

Wybudowany w latach 1607-12, na polecenie Henryka IV, nazywany Placem Królewskim był przez następnie 2 wieki eleganckim centrum Paryża - jednolita zabudowa placu i szereg pałaców.

Od 1799 r. plac nosi swą aktualną nazwę na cześć departamentu Wogezów, który jako pierwszy zapłacił podatki.

Pierwotnym jego przeznaczeniem było zgrupowanie luksusowych rzemieślników. Szybko jednak stał się rezydencją arystokracji.

Na placu mieszkało wielu wybitnych ludzi, m.in. Victor Hugo. Dziś w jego byłym mieszkaniu znajduje się muzeum.

Godny podziwu kompleks i uprzywilejowane miejsce Paryża. Zlokalizowany na miejscu pałacu de Tournelle, w którym zmarł król Henryk II po tragicznym pojedynku z kpt. Montgomery (1559),

w trakcie turnieju rycerskiego, Katarzyna Medycejska poleciła zburzyć pałac.

Powstał plac targowy, gdzie sprzedawano konie. Po 50 latach Henryk IV postanowił podarować paryżanom plac o doskonałym okładzie, w formie czworokąta o boku 108 m.

Plac miał nazwę *place de Royal*. Nazwa zmieniała się kilkakrotnie. W 1800 roku otrzymał aktualną nazwę na cześć departamentu, który pierwszy spłacił podatki.

Najpierw miał być to ośrodek rzemiosła, wzniesiono podcienia na warsztaty i sklepy. Henryk IV podzielił pawilony na 36 segmentów i wystawił na sprzedaż, przez co plac stał się zbiorową rezydencją arystokracji.

Plac otoczony jest więc równymi *fasadami 36 pałaców wielmożów*.

Przewyższa je jedynie Pavillons du Roi de la Reine, przewidziane jako mieszkanie pary królewskiej (nigdy przez te parę nie zamieszkałe).

Cechy charakterystyczne tej budowli z piaskowca to *uporządkowanie fasad arkadami parterów, okiennicami (porte fenetre) oraz wysokie dachy*.

W centrum placu znajduje się **konny posąg Ludwika XIII**, który Richelieu polecił ustawić w 1639 r.

HOTEL CARNAVALET - Muzeum Historii Paryża,

3e (Mo. Rivoli lub Carnavalet)

mieszczące na skrzyżowaniu z rue des Franc Bourgeois, w XIX-wiecznym hotelu ukazuje całą historię Paryża. (Otwarte wt.-nd. 10.00-17.40. Wstęp 16F, nd. wstęp wolny.

Dodatkowe tymczasowe ekspozycje bezpłatne.)

Renesansowy pałac budowany w latach 1544-50 przez Pierre'a Lescota. W XVII w. przeszedł metamorfozę w wyniku prac prowadzonych przez Carceau a później Mansarta.

Z dawnej renesansowej budowli pozostał jedynie portal od strony rue de Sevigny oraz wielokrotnie restaurowana fasada budynku głównego od strony dziedzińca oraz fasada budynku głównego od strony dziedzińca.

Na dziedzińcu *honorowym* (Cour Louis XIV - **pomnik Króla-Słonce, Ludwika XIV**, przeniesiony z l'Hotel de Ville, przedstawiający panującego jako rzymskiego

imperatora.

Za pałacem rozciąga się piękny ogród.

Od 1866 r. **Muzeum Historii Paryża**. W 80 salach ekspozycja fotografii, obrazów, rysunków, rzeźb i mebli reprezentujących historyczny rozwój miasta XV-XIX w. Znaczący zbiór *mebli z czasów Ludwika XV i Ludwika XVI*. Czynne 10.00-17.40.

Hotel de SOUBISSE - Palais Soubisse - ARCHIVES NATIONALES

60, rue des Franc Bourgeois

Największe *historyczne archiwum świata*. Wznoszony w latach 1705-1709 przez Pierre'a Alexis'a Delamaira, ucznia Mansarta.

Książę de Soubisse nabył hotel de Glisson za pieniądze, które otrzymał od Ludwika XIV w podzięce za umożliwienie czułych spotkań z własną żoną, panią de Soubise. Po przebudowie przez Delamaira, ze starego pałacu został tylko portal. Rozbudowana budowla 3-skrzydłowa, otacza kolumnada (56 kol) dziedziniec honorowy w kształcie podkowy.

Piękna regularna fasada. Wspaniale wnętrza. Miejszem najważniejszym, mistrzowskim dziełem w *stylu rokoko* jest **Sala Owalna**.

W **Archiwum Narodowym** są liczne dokumenty dotyczące Polski, zwłaszcza z okresu rozbiorów, legionów, księstwa warszawskiego.

W gmachu znajduje się również małe, lecz bardzo interesujące **Musee de l'Histoire de France**, zajmujące wystawne apartamenty księżny de Soubise.

Zwiedzanie apartamentów codziennie 14.00-17.00.

Hotel de Sully z 1624 r, 62 rue St-Antoine

Hotel de ROHAN, rue Vieille du Temple

Zbudowany w latach 1704-1709 dla arcybiskupa Strasbourga, Maximiliana Rohana. Skromne fasady, wysokie okna. Od strony ogrodu piękny relief nad wejściem do dawnego stajni.

We wnętrzu warto obejrzeć "*Cabinet des Singers*" z *rokokowymi* ozdobami z 1750 r. Zwiedzanie 12.00-18.00, oprócz poniedziałków.

Hotel de Sens, z 2 poł. XV w, 1, rue du Figuier

Instytut Francuski - Quai de Conti, naprzeciwko Pont des Arts.

W skład wchodzi 5 akademii, m.in. Akad. Francuska, stworzona przez Richelieu w 1635r i Akad. Sztuk Pięknych (1816).

Pałac zbudowano 1665-68 z zapisów kard. Mazarina jako Kolegium Czterech Narodów (przeznaczone dla uczniów pochodzących z 4 prowincji francuskich). Kopuła Instytutu widoczna z daleka. W lewym skrzydle pałacu Bibl. Mazarina. Mo Odeon, St-Germain-des-Pres, Pont Neuf

Katedra Notre-Dame.

Arcydzieło sztuki średniowiecznej, tworzone przez kilka generacji artystów od 1163 r. do 1330 r.

Wzniesiona na wyspie la Cite w latach 1163-1270, jest jednym z najpiękniejszych zabytków *sztuki gotyckiej*.

W XIII i XIV w staraniem cechów i bogatych rodów zostały dobudowane kaplice.

W latach 1841-64 przeprowadzono generalną restaurację świątyni, dobudowano zakrystię i strzelista iglice (dzieło archit. Violet-le-Duc).

Katedra ma ok. 130m długość, 48m szer, 35 m wys, może pomieścić 9000 osób, w tym 1500 na galeriach. 2 wieże mają wys. 69 m.

Zwiedzać można wieżę połączoną z której wierzchołki wspaniały widok na miasto.

Trzy wspaniałe portale fasady, z niezliczonymi rzeźbami, tworzą prawdziwą biblię kamienną. **Portal Matki Boskiej** (od północy), **portal Sądu Ostatecznego**, **portal św. Anny**.

Ponad nimi **galeria królów** (postacie biblijne)

Nad galerią królów - 13-wieczna **rozeta** o ok. 10 m średnicy. Na poziomie rozety środkowej po lewej stronie, pomiędzy arkadami okien, rzeźba Adama, po prawej Ewy. Następna kondygnacja tworzy **Wielką Galerię**, nad galerią na balustradzie **Galeries des Chimieres** - chimery, demony.

z której wyrastają potężne **dzwonnice**. Wieża południowa mieści **dzwon** o wadze 13 ton.

Wnętrze - kościół późnogotycki, 5-nawowy, galeriowy. Wczesnogotycka 4-piętrowa elewacja nawy głównej

Do naw zewn. przylegają **kaplice** (obrządy majowe), np. Ch. Le Brune'a.

Transept - po prawej stronie **figura Matki Boskiej Paryskiej** z Dzieciątkiem Jezus. Po lewej św. Denis. **Pieta** za ołtarzem. **Przegrody prezbiterium** z płaskorzeźbami. **Krypty biskupów i arcybiskupów**.

Od wewnątrz widać piękno konstrukcji i witraży. **Rozeta w transepcie północnym** (XIII w.), 13 m średnicy w nie naruszonym stanie - **Matka Boska** w otoczeniu postaci Starego Testamentu.

Rozeta południowa - Chrystus otoczony apostołami, męczennikami, panny mądre i głupie..

Fasad północna transeptu - portal ze statua Marii, z 1250 r.

Portal południowy - St.Etienne.

Oprócz witraży średniowiecznych są białe, z kwiatem lili z XVIII w; szare z XIX w a także nowoczesne (Le Chevalier, 1965). **Organy**, jedne z największych we Francji, pochodzą z 1730 r.

Skarbiec można zwiedzać 10-17. Wyjście na wieżę 10-18.

Kolumna Vendome, plac Vendome

Ośmioboczny **plac Vendome**, otoczony jednakowymi domami, ozdobionymi ślepymi arkadami, datuje się z pocz. XVIII w. Plac powstał w latach 1687-1720 (projekt J.Hardomiu - Mansart).

Znajdują się tam najbardziej luksusowe sklepy jubilerskie, np. *Boucheron, Cartier, Van Cleef*. Tam też jest słynny hotel "Ritz". Od 1815 r. przy placu ma siedzibę ministerstwo sprawiedliwości.

Środek placu zajmuje 44m **kolumna Vendome**, powstała ok. 1806 r z 1200 dział zdobitych pod Austerlitz pokryta spiralnie otaczającym ją pasmem płaskorzeźb wykonanych z brązu i przedstawiających sceny batalistyczne z epoki napoleońskiej (kampania 1805 r.)

Na szczycie kolumny **statua Napoleona w stroju Cezara**. W domu pod nr 12 zmarł F. Chopin w 1849 r.

Mo Tuleries.

Kosciol Motre-Dame-de-l'Assomptione - kosciol Wniebowziecia, (1610-1676), wzorowany na kościele Sorbony. W czasie rewolucji zamieniony na koszary wojskowe. 22.V.1834 r. odbyły się tu uroczystości żałobne po śmierci Lafayette, wielkiego przyjaciela Polaków. W 1844 r. kościół został oddany Polakom, którzy wcześniej mieli do dyspozycji tylko kaplice w kościele św. Rocha.

Kosciol St-Etienne-du-Mont. Mo Luxembourg

Kosciol z XV w, natomiast fasada, nosząca ślady 3 koncepcji archit. z XVII w. W kościele zachowała się jedyna w Paryżu *renesansowa galeria*, dzieło G. Pilon, oddzielająca nawę od prezbiterium (część kościoła w której jest ołtarz); zastępowała ona ambona. Relikwiarz św. Genowefy, z której kultem wiąże się początki kościoła; epitafium J. Racina (1711) i B. Pascala (1622), którzy pochowani zostali w pobliżu kaplicy Matki Boskiej. 2 tablice pamiątkowe studentów polskich z XVI w. Często wieczorem koncerty.

Jego bryła zawiera wiele elementów gotyku, chociaż pochodzi z I połowy XVII w. Budowę rozpoczęto w 1492 a zakończono w 1622r. Tymczasem nastąpiło przejście od późnego gotyku do renesansu, co spowodowało, że kościół stał się jednym z najoryginalniejszych budynków sakralnych miasta. Na fasadzie widac beztrudne *polaczenie elementow gotyku z antykiem*. Wnętrze wzorowano na Notre Dame. Ostrołuki późnogotyckie dominują w elementach łuku, podczas gdy nawa główna i transept (nawa poprzeczna) ze swoimi zaokrąglonymi łukami i dekoracjami wskazują na przejście do renesansu. Wspaniale jest *sklepienie gwiazdyste*. Renesansowa ściana odgradza chór i nawę środkową (1541). Godne uwagi są witraże. Oryginalne witraże są tylko w północnej części prezbiterium.

Najcenniejszym obiektem wewnątrz jest *ambona* z lat 1521-1535 - jedyna, która zachowała się w świątyniach paryskich. W kościele tym pochowano szczątki Racine'a (1662) oraz Pascala (1711).

Kościół SAINT EUSTACHE 1, rue du Jour, na północ od Forum des Halles.

Jeden z najpiękniejszych kościołów paryskich, wzniesiony w latach 1532-1637.

Zasady konstrukcji zachowano gotyckie, witraże jednak noszą piętno renesansowe.

Majestatyczna sylwetka kościoła dominuje nad kompleksem nowych hal. Świątynia powstała na miejscu małej kaplicy St-Agnes z XII w. Budowę kościoła św.

Eustachego rozpoczęto w r. 1532. Był to dar Franciszka I.

Świątynia jest ***pierwszą renesansową budowlą Paryża***.

Jej wnętrze jest pełnym fantazji eksperymentem *polaczenia motywow włoskiego renesansu z czysto gotycką jeszcze struktura budowli*.

Plan przewidywał budowlę konkurującą zarysem i rozmiarami (106 m dl i 34m wysokości) z katedrą Notre Dame: budowlę 5-nawową, z kruzgankiem chóru i wieńcem kaplic. Szerokie okna wiążą się z uproszczonymi łaskowaniami, o formach wygładzonych i bez napięcia. Ostry łuk zniknął, wszystkie są renesansowe - zakończone zaokrągleniami. Po pożarze z lat 1840 kościół został poddany renowacji. Ze starych witraży zachowały się jedynie w prezbiterium.

W kościele znajduje się praca Rubensa "Uczeniowie z Emaus". Całe pomieszczenie jest przepojone powietrzem, pogodnym, świątecznym. - "Notre Dame naszych czasów".

Obraz całości zaburza jedynie *fasada*, będąca monotonna kopia frontu St. Sulpice (z II połowy XVIII w.).

Do parafii św. Eustachego należały stowarzyszenia kupieckie oraz szlachta.

W kościele są **grobowce** znanych osobistości, np. **Colberta**, ministra finansów Ludwika XIV. Pochowana jest tu matka Mozarta.

Chrzczeni byli *Moliere*, *Richelieu*, Jeanne Poisson (późniejsza Mme Pompadour). TRu przystąpił do I komunii w 1649 r. Ludwik XIV.

Kościół St-Germain-des-Pres Mo St-Germain-des-Pres

Najstarszy w Paryżu kościół, zbudowany na miejscu świątyni z VI w. Początkowo w miejscu zajmowanym przez kaplicę stała Bazylika św. Wincentego, wybudowana do 543 r. Do 639 r. chowano tu władców z dynastii Merowingów. Bazylika została zburzona przez Normanów.

W początkach XI w. powstał obecny kościół. Wyświęcenia świątyni dokonał papież Aleksander III w 1163 r. Gmach kościoła przebudowano w XVII w. W czasie Wielkiej Rewolucji kościół zamieniono na więzienie, co spowodowało niemal doszczętne zniszczenie świątyni. W połowie XIX w. rozpoczęto rekonstrukcję, nadając obecny wygląd.

Wieża i nawa w *stylu romanskim* z XI w. Drewniany strop nad nawą główną zastąpiono w 1649 r. sklepieniem gotyckim, wzorowanym na sklepieniu prezbiterium. Odnowienie w XIX w. jeszcze bardziej zmieniło tę część kościoła.

W lewej nawie grobowiec (pomnik) *krola Jana Kazimierza*, wykonany przez braci Marsy. Jan Kazimierz po abdykacji z Polski od 1669 r. pełnił tytularną funkcję opata Saint-Germain. Plaskorzeźba przedstawiająca bitwę pod Beresteczkiem jest dziełem Thibaut.

Piękna *nagrobna tablica Kartezjusza*.

Na placu przed kościołem *pomnik głowy kobiety*, autorstwa Picasso'a, ku czci Apollinaire'a.

Kościół św. Gerwazego i Protazego - L'EGLISE ST-GERVAIS-ST-PROTAIS

Ma jedną z najpiękniejszych *fasad klasycystycznych* Paryża. Jest zarazem połączeniem gotyku i klasycyzmu. Budowa rozpoczęła się w 1494 r. a trwała do połowy XVII w. *Wewnątrz styl gotyku płomienistego* (późnego gotyku) ale fasada 1616-17 to absolutne novum. . Fasada, której pierwszy kamień węgielny położył Ludwik XIII w 1616 r. , jest pierwszym dziełem we Francji, gdzie zastosowano spietrzenie 3 porządków architektonicznych: *dorycki na parterze, jonski na I piętrze i koryncki powyżej*. Rzeźby są nowożytnie, bo XVII wieczne zostały zniszczone w czasie rewolucji. Świątynia ma 3 nawy, z kaplicami po bokach. Gwiazdźiste sklepienie pokrywa nawę środkową, sklepienie sieciowe pokrywa nawy boczne, w których wbudowano renesansowe galerie. Witraże są tylko w części oryginalne. W południowej kaplicy choru "Wyrok Salomona - 1831r, a w sąsiedniej kaplicy skazanie patronów kościoła - św. Gerwazego i Protazego. W kościele są również piękne stalle z XVI-XVII w. Warto też zwrócić uwagę na flamandzkie "Sceny Meki Panskiej" z ok. 1500r. W marcu 1918 r. został trafiony pociskiem "grubej Berty".

Kościół St-Julie-Le-Pauvre Mo Saint-Michel

Małutki kościółek wzniesiony w 1170-1250. W XIII i XVI w. odbywały się tu zgromadzenia uniwersytetu, wybierano też rektora. Od 1889 jest to kościół obrządku *greckokatolickiego*. Słynny m.in. ze swych pięknych kapiteli. Z małego placu ciekawy widok na stary Paryż, rue Galande i St-Severin. Z niewielkiego Square Rene Viviani najpiękniejszy widok na katedrę Notre-Dame. Często wieczorem koncerty.

Już w VI w. stała tu kaplica poświęcona św. Julianowi. Biskup Le Mans otrzymał przydomek "biedny" bo z powodu swej działalności charytatywnej stale nie miał grosza. W połowie XII w. stanął tu kościół, którego bryła była wzorem dla wielu budowli sakralnych w Ile de France. Dzisiaj w świątyni odbywają się nabożeństwa dla gminy grecko-katolickiej. Z palacyku przed kościołem piękny widok na Notre Dame.

KOŚCIÓŁ ŚW. MARIII MAGDALENY - L'EGLISE DE LA MADELAINE - styl cesarstwa

Pl. de la Madeleine, 8eme arr. Mo. Madeleine
 Fasada kościoła skierowana w kierunku rue Royal i place de la Concorde. W 1764 r. rozpoczęto budowę kościoła w kształcie łacińskiego krzyża z kopułą. Budowlę rozebrano. W 1806 r. w rocznicę zwycięstwa pod Austerlitz na podstawie dekretu Napoleona rozpoczęto nową budowę. Miała to być świątynia chwały Wielkiej Armii. Budowę ukończono w 1840 r. wg zmienionych planów, a w 1842 r. poświęcono jako kościół. Jest to budowla majestatyczna, ciężka, z *fasadą antyczną*, wzniesiona na schodach o 28 stopniach, z majestatycznym perystylem (kolumnadą) z 52 kolumnami korynckimi. Wewnątrz jedna nawa sklepiona. Nie jest zorientowany ołtarzem na wschód lecz ustawiony na *osi północ-południe*, ponieważ zamyka ulicę Royal. Położony w sercu Paryża promieniującego luksusem, dużymi apartamentami i dużymi Bulwarami, stał się miejscem spotkań najwyższych sfer francuskiego społeczeństwa. Przyjmuje dużo pompacyjnych ślubów i pogrzebów, pozostaje chyba najmniej religijnym z kościołów paryskich - nigdy nie miał krzyża na frontonie. W 1849 r. odbyły się tu ceremonie żałobne po śmierci Fryderyka Chopina, a 21.I.1856 wystawiono trumnę ze zwłokami A. Mickiewicza, przywiezionego z Konstantynopola. Budowla w formie rzymskiej świątyni estradowej. Wnętrze robi wrażenie pustego i nieprzychylnego. Długa sala posiada 3 *kopulaste sklepienia*. W apsydzie znajduje się *fresk* romantyczno-klasycystyczny, przedstawiający Chrystusa i św. Magdalenę z wieloma postaciami historycznymi (aż po Napoleona).

Przy wschodniej stronie kościoła (oprócz poniedziałków) odbywa się targ kwiatowy, a koło metra znajduje się ubikacja w stylu secesyjnym. Na północno-wschodnim koncu placu mieści się słynny sklep Fauchana, z najlepszymi witrynami kulinarnymi w Paryżu i snack-barem z wyszukаныmi przekaskami.

Kościół St-Roch Mo Concorde

Zbudowany w XVII-XVIII w., interesujący ze względu na zdobione wnętrza. W kościele pochowani m.in. Corneille i D. Diderot. W kaplicy poświęconej mecenstwu wieźniów tablica, na której m.in. nazwa Auschwitz.

Kościół St-Severin Mo St-Michel

Bardzo cenny przedstawiciel *gotyku płomienistego*.

Dawna kaplica Sorbony. Wybudowana w XIII w., rozbudowana w XV w.- stąd lekkie zakłócenie stylu.

Wspaniałe, bogate ujęcie sklepien, *podwójne obejście prezbiterium* oraz najstarsze zachowane triforium (galeryjka). *Stylowe organy*. Ołtarz z obejściem.

W wysokich oknach witraże z końca XV w., Kaplice ozdobione są **witrazami nowoczesnymi (Bazaine)**.

W kaplicy zbierali się na wspólne modły i obrzędy mistyczne *towianczycy*.

W kościele i ogrodzie często koncerty i przedstawienia. W 1967 r. wykonano tu "Pasję wg ewangelii św. Łukasza" K. Pendereckiego z udziałem solistów z Polski.

Kościół ST-GERMAIN L'AUXERROIS.

Znajduje się na wprost wschodniego skrzydła Luwru. Przez długi czas funkcje *kaplicy królewskiej*. Wznoszony XII-XVI w. Fasada kościoła poprzedzona przedsionkiem w stylu *gotyku płomienistego*. Długi czas budowy wpłynął na jej różnorodność. Rzeźby XIV-XVI w., witraże XVI w., organy z 1711 r. Dzwony kościoła w "Noc św. Bartłomieja" dały sygnał do rozprawy z Hugonotami. Pochowano w tym kościele architektów Le Vau i Gabriela oraz malarzy Bouchera i Chardina.

Kościół St-Sulpice Mo St-Germain-des-Pres lub St-Sulpice

Zbudowany 1646-1745. Dekoracja wewnątrz jest dziełem wielu malarzy, m.in. Delacroix. Autorem rzeźb, np. posagu Matki Boskiej z Dzieciątkiem był J. B. Pigalle. Organ, jedno z najlepszych we Francji pochodzi z 1776 r.

Wzniesiony na przelomie XVII i XVIII w. w tzw. *stylu jezuickim*: z dorycką i jonską kolumnadą i korynckimi pilastrami zdobiącymi wieże, z których tylko jedna jest ukończona. Budowla w północnym krancu ogrodów to wspaniały kościół św. Sulpicjusza, jeden z bardziej znanych w mieście, ciekawy przykład nawarstwiania się stylów architektonicznych. Znajdują się w nim freski Delacroix i jedno z największych na świecie organów.

Na tym miejscu już w XII w. stał kościół parafialny dla wieśniaków z okolicy. W 1646 r. kamień węgielny pod nową budowlę położyła królowa Anna Austriaczka. Budowa ciągnęła się do roku 1736. Brak było jeszcze fasady. Projekt wygrał włoski architekt Giovanni Nicolo Servandoni. Do śmierci w 1766 r. wznosił wielką 2-piętrową fasadę, dominującą nad przestrzenią placu, aż po kondygnację wież. Lewa wieża została zakończona w 1777 r. przez Chalgrina (budowniczego Łuku Triumfalnego), natomiast prawa nie została ukończona. Servandoni był świetnym architektem, ale przeszedł do historii przede wszystkim jako wybitny scenograf, twórca perspektywy ukośnej, autor dekoracji dla wielu teatrów europejskich. Fasada przywołuje na myśl bardziej dekorację niż fronton kościoła. Tworzą ją 2 spiętrzone kolumnady (dorycka i jonska) oraz umieszczone po bokach wieże (68 m i 73 m). Wnętrze wspaniałe, obszerne, 3-nawowe (140 m długości, 56 m szerokości, 33 m wys.), do którego prowadzą centralne drzwi z posągami św. Piotra i Pawła po bokach. Dominującymi elementami wnętrza są wysokie pilastry między rozpiętościami łuków, ponad którymi skupia się ogromny beczkowaty strop. Wielkie okna zapewniają wewnątrz niebywałą jasność. Warte obejrzenia jest kaplica Marii, mistrzowska rzeźba Marii na rokokowym ołtarzu, kropielnice wykonane z olbrzymich muszli (podarowane Franciszkowi I przez Republikę Wenecką) oraz jedno z największych na świecie organów. W kaplicy Aniołów (des Saints-Anges) - pierwszej po prawej południowej stronie (jednej z 18 otaczających część absydialną) - freski Delacroix na plafonie - św. Michał zabijający smoka, na 2 przeciwległych ścianach sceny biblijne: "Wypędzenie Heliadora ze świątyni" i "Walka Jakuba z aniołem". Autorem projektu organów jest Chalgrin. Przed budynkiem harmonizująca z otoczeniem "fontanna 4 biskupów", zbudowana w 1844 r. przez Viscontiego - autora grobowca Napoleona.

Ulice wokół St-Sulpice i na płd. od bg St-Germain są spokojne i eleganckie. Halles

St-Germain, w miejscu gdzie dawniej był targ. Rue St Sulpice ma doskonale sklepy spożywcze. Główna atrakcja place St-Sulpice jest Yves Saint Laurent Rive Gauche, najelegantszy sklep z modą na lewym brzegu. Rue Ferou na południe od St-Sulpice prowadzi do rue de Vaugirard, najdłuższej w Paryżu.

Lasek Bulonski. Mo Porte Maillot, Porte Dauphine, Porte d'Auteil

Dawniej teren polowan królewskich. W XVII w odwiedzany przez spacerowiczów, w XVIII w miejscu letnich przejazdów. W II poł. XIX w, po zniszczeniach, na pow. prawie 900 ha został zagospodarowany na wzór parku angielskiego. Wytyczono nowe aleje, założono stawy. Później w części połudn. założono **2 tory wyscigowe**: wschodni - *Champs de Cources d'Auteil*, a następnie zachodni, od strony Sekwany - *Hipodrome de Longchamp*. Do najpiękniejszych zakątków należą: **Bagatelle** (wstęp płatny) - park z kilkoma stawami i pałacikiem, położony w zach. części; na pn. od niego **Jardin d'Acclimation** (wstęp płatny) - zarazem ogród botaniczny i zoologiczny, także miejsce rozrywek na świeżym powietrzu, oraz **zespół jezior: Dolnego i Gornego** (Inferieur i Superieur), połączonych niewielkim wodospadem. Stąd piękny widok na największe Jezioro Dolne i jego 2 wyspy.

Lasek i zamek Vincennes Mo Chateau de Vincennes

Na pow. 930ha, terenie dawnych polowan królewskich, G.E Hausmann, po zakończeniu prac przy Lasku Bulonskim, wytyczył *park angielski*. W zach. części **ogrod zoologiczny** (9-18), jeden z największych w Europie oraz przyległe do niego **Muzeum Sztuki Afryki i Oceanii** z olbrzymim akwariem w podziemiach. W wsch. części znajduje się **Instytut Tropikalny**, prowadzący prace badawcze nad roślinami strefy podzwrotnikowej. W zamku z XII w często przebywali królowie Francji. W XIV w Karol V wybudował *zamek obronny z basztą oraz murami obronnymi*, z których tylko Tour du Village zachowała swą wysokość. W XVI w skończono budować kaplice (witraże), a za czasów Mazarina wzniesiono *pawilony królowej i króla*.

Luk Triumfalny -Arc de Triomphe de l'Etoile Mo Charles de Gaulle-Etoile

W 1806 r Napoleon rozkazał wzniesić monumentalny Luk Triumfalny na cześć armii francuskiej. Prace rozpoczęte w 1810 ukończono w 1836. W 1920 w cieniu arkad Luku Triumf. położono płytę Grobu Nieznanego Żołnierza. Poteźna budowla Luku pokryta jest płaskorzeźbami; najsłynniejsza z nich Marsylianka - znajduje się od strony Av. des Champs Elysees. Pośród wyrytych napisów upamiętniających wielkie zwycięstwa znajdują się nazwiska Polaków: Poniatowskiego, Zajaczka, Kniaziewicz a także nazwy miast polskich: Pultuska i Ostrołęki. Z platformy Luku wapniały widok na miasto i 12 ulic, gwiazdźcisk rozchodzących się z placu Gwiazdy oraz na nową dzielnicę drapaczy chmur - Defense.

Luk Triumfalny Carrousel - Arc de Triomphe du Carrousel Mo Palais Royal

Wzniesiony 1806-1808 dla uczczenia zwycięstw Napoleona.

Wspaniała perspektywa przez park Tuileries, pl. Zgody z obeliskiem z Luksoru, Pola Elizejskiego do Luku Triumfalnego.

Mauzoleum Martyrologii Żydów - Memorial du Martyr Juif Inconu przy ul. Geoffroy l'Asnier. W 1956 zapłonął pierwszy znicz. Na urnie z prochami Nieznanego Żyda, napisy miejsc martyrologii: Oswiecim, Treblinka, Warszawa. Zwiedz. 10-12, 14-17.

Mo Pont Marie. Mauzoleum Więźniów Obozów Koncentracyjnych (Memorial de la Deportation)

Na wsch. cyklu Wyspy la Cite. Prochy przywieziono z zbrodni Struthof z Alzacji, zostały złożone w krypcie Grobu Nieznanego Więźnia, odsłoniętego w 1962 przez Ch. de Gaulle'a. M.in. nazwy Gross-Rosen, Auschwitz, Majdanek, Stutthof. Zwiedz. 10-12, 14-17.

Mo Cite

Meczet Mosquee Wejście od placu Puits-de-l'Ermite (Studnie Pustelnika)

Meczet z otaczającymi budynkami wzniesiono 1922-26. Ze szczytu minaretu 2 razy dziennie muzein wzywa wiernych do modlitwy. Dekoracje sal i przeslicznych dziedzińców pochodzą z krajów muzułmańskich, dywany, wyroby z miedzi - z Afryki północnej, boazerie cedrowe z Libanu. Dziedziniec w stylu *hiszpańsko-mauretańskim*. Obok meczetu restauracja arabska, kawiarnia, souks (targi). Zwiedz. 10-12, 14-18, oprócz piątków.

Mo Cardinal Lemoine, Monge, Censier-Daubenton.

Montmartre, Place du Tertre Mo Place Clichy, Anvers, Abesses, Pigalle

Wzgórze Montmartre do dziś zachowało charakter odrębnej komuny, Historia tej dzielnicy sięga VIII w. W XII w. było tu opactwo benedyktynek. Pozostałością po dawnej kaplicy jest kościół St-Pierre. W 1871 r. rozpoczęły się tu wydrżenia związane z Komuną Paryską. Od XIX w. Montmartre zasłynęło jako centrum malowniczego życia bohemy artystycznej. Tu mieszkali H. Berlioz, P. Picasso, G. Braque, G. Apollinaire, tu powstały kluby poetyckie i kabarety.

W drewnianym budynku *Bateau Lavoir* przy Olace E. Goudeau, który był świadkiem narodzin nowoczesnego malarstwa i poezji mieszkali P. Picasso, K. Van Dongen, G. Braque, G. Apollinaire, M. Jacob. Budynek spalił się w 1970 r. Az do I wojny światowej Montmartre zachował prymat w życiu literackim i artystycznym paryża. Później ustąpił miejsca Montparnasse'owi, a sam stał się głównie miejscem nocnych rozrywek. Istniejący od 1889 **Moulin Rouge**, restauracje, lokale striptizowe mieszczą się przy *Bd Clichy i Rochechouart, placach Pigalle i Blanche*. Do dziś najbardziej malowniczym zakątkiem Montmartre'u pozostał **Place du Tertre** - centrum Komuny. Wielu malarzy wystawia tutaj obrazy, rysuje portrety turystów i sprzedaje swoje prace.

Mosty Paryża.

W granicach admin. Paryża brzegi Sekwany łączy 35 mostów. Wschodnią część wyspy St-Louis łączy z nabrzeżami **Pont Sully**. Niedaleko przyczółka północnego stoi budynek Arsenalu, siedziby biblioteki, w której A. Mickiewicz pracował kilka lat przed wyjazdem do Turcji. Wyspy te w części środkowej łączy z nabrzeżami Dzielnicy Lacinskiej **Pont Tournelle**, z ozdobną figurą św. Genowefy, patronki Paryża - dluta Landowskiego. Po przeciwnej stronie, w pocz. XVII w. przerzucono **Pont Marie**, nazwany tak od jego twórcy, Przy jego przyczółku kończy się Quai d'Anjou, przy której stoją najpiękniejsze pałace wyspy.

Wyspa la Cite na wsch. krancu łączy z Dzieln. Lacinska **Pont l'Archeveque**, skąd najpiękniejszy widok na absydę (pomieszczenie z ołtarzem) katedry Notre-Dame.

Pont au Double należał kiedyś do szpitala Hotel-Dieu i za jego przekroczenie pobierano *podwójną opłatę*, stąd nazwa "Podwójnego".

Pont d'Arcole łączy wyspę z Pl. Hotel de Ville, a jego nazwa pochodzi od nazwiska młodego rewolucjonisty, który przebiegając przez most, trafiony kulą zdążył krzyknąć: "Nazywam się Arcole".

Przez zachodni cypel wyspy La Cite biegnie najstarszy most Paryża (1578-1606) - **Pont Neuf** (Nowy). Oddziela on niewielki park - Square du Vert Galant, nad którym góruje **pomnik konny Henryka IV** - od placu Dauphine z jego stylowymi domami z początku XVII w.

Na lewym brzegu Sekwany, między Pont Neuf a Pont des Arts, wznosi się kompleks budynków *Instytutu Francuskiego*. **Pont des Arts**, metalowy, przeznaczony tylko dla pieszych, odwiedzany często przez ulicznych artystów, którzy szukając wsparcia u przechodniów, rysują kredą na chodniku. Między tym mostem, a **Pont Royal**, czyli Królewskim (podarowanym przez Ludwika XVI) - na prawym wybrzeżu wznosi się południowe skrzydło Luwru. Pośrodku **Pont du Carrousel**.

Z **Pont de la Concorde**, zbudowanego z kamienia pochodzącego ze zburzonej Bastylii, rozciąga się na północ perspektywa na Place de la Concorde, zamknięta budynkami Croton i Hotel de la Marine i w głębi kolumnada kościoła Madelaine. Jej odpowiednikiem jest z przeciwnej strony klasycystyczna fasada budynku Zgromadzenia Narodowego. Esplanade Inwalidów łączy z Av. W. Churchill, (przy której stoją Mały i Wielki Pałac) - jednoprzęsłowy, monumentalny **Pont Alexandre III**.

Jednym z najnowszych mostów jest **Pont de Grenelle**, który został całkowicie zmodernizowany podczas wznoszenia nowoczesnej zabudowy dzielnicy 15. Z dawnego mostu pozostawiono **Statue Wolności** - miniaturę nowojorskiej. Na prawym brzegu Sekwany wznosi się Dom Radia i Telewizji.

Muzeum Orsay

Całość twórczości artystycznej - malarstwa, rzeźby, rzemiosła, architektury, urbanistyki, fotografii, poligrafii lat 1848-1914. Na parterze, w al. centralnej, rzeźby romantyzmu, portrety, popiersia. Płótna romantyków i realistów (prawa aleja). Po lewej stronie alei centr. ekspozycja poświęcona sztuce dekoracji II Cesarstwa i nurtowi realistycznemu (np. Moneta "Śniadania na trawie"). 3 kolekcje malarstwa. Sale poświęcone fotografii i grafice. Zespół odlewów żeliwnych.

Na IV poziomie (Galerie des Hauteurs) prace impresjonistów (m.in. Maneta, Moneta, Renoira, np. "Moulin de la Galette", Degasa, Delacroix)

W galerii Bellechasse dzieła postimpresjonistów. Na tarasach rzeźby Rodina, Bourdelle'a, Maillola.

Salę od strony Sekwany - sztuka i dekoracja wnętrza III Republiki. Portrety II poł. XIX w. Secesja - Art Nouveau.

Ciąg sal od strony Lille - wystawy czasowe, ekspozycja sztuki pocz. XX w - narodziny fowizmu (Matisse), prace Klimta, dzieje fotografii. W pasażach II i III poziomu historia prasy i książki

Opera Mo Opera

Olbrzymi gmach opery zamyka perspektywę szerokiej i eleganckiej Av. de l'Opera, przy której mieszczą się liczne biura podróży, drogie sklepy i wytworne kawiarnie. Opera (jeden z największych teatrów świata - 11000 m² pow), zbudowana w 1862-75 przez Ch. Garnier, który marzył o stworzeniu "stylu Napoleona III". Jednym z autorów dekoracji fasady był znany rzeźbiarz J.B. Carpeaux. Od strony rue Scribe, w Pawilonie Cesarza (Pavillon de l'Empereur) ma siedzibę **biblioteka i muzeum opery**. Wnętrze

teatru można oglądać tylko za okazaniem ważnego biletu na spektakl. Wewnątrz zwraca uwagę m.in. plafon dekorowany przez M. Chagalla (1964).

Palac Chaillot - Palais de Chaillot Mo Trocadero

Wzniesiony przez architektów L. J. Carlu, Boileau i Azema, na wystawie światowej w 1937 r. i zastąpił dawny pałac Trocadero, zbudowany w 1878. W skrzydle "Paryż" (Poln.wsch) mieści się **Muzeum Zabytków Francuskich, Muzeum Kina i sala kinowa**. W skrzydle "Passy" **Muzeum Marynarki** (pol.zach), **Muzeum Człowieka** (m.in. stroje krakowskie), restauracja. Pod płytą, między 2 skrzydlami ma siedzibę Theatre National Populaire (de Chaillot). Przed pałacem, na Trocadero, **konny pomnik Ferdynanda Focha**, marszałka Francji, Wielkiej Brytanii i Polski. Z obszernego tarasu pałacowego piękna panorama na wieżę Eiffla, Pole Marsowe i Szkołę Wojskową. Stąd niedaleko do **placu Warszawy** (Pl.de Varsovie), położonego u stóp pałacu. Tu u zbiegu z Av. des Nations Unies, 10.06.1975 r. prezydent V. Giscard d'Estaing położył kamień węgielny pod pomnik, który służy bohaterstwu Polaków we Francji w czasie II wojny światowej.

Palac Cluny (Hotel de Cluny) Mo St-Michel

Obok Pałacu Sens, Cluny jest 2-ga, z zachowanych w Paryżu - *prywatna rezydencja*, zbudowana w XV w. w *stylu gotyckim*.

Najcenniejszy zabytek świeckiej architektury gotyckiej. Powstał w latach 1485-1500 w stylu gotyku płomienistego. Liczne elementy dekoracyjne jak blanki, wieżyczki pozostały do dzisiaj.

Początkowo był rezydencją nuncjuszy papieskich; od 1844 r. jest siedziba **Muzeum Sztuki Średniowiecznej**.

W muzeum Cluny 24 sale poświęcono **zbiorom sztuki i rzemiosła średniowiecza**. Na szczególną uwagę zasługują gobeliny flamandzkie z XV i XVI w, a przede wszystkim 6 gobelonów "Dama z jednorozcem". Przy Cluny reszta starych term rzymskich.

Palac Inwalidów Mo Les Invalides, Latour Maubourg, Varenne, Ecole Milit.

Pochodzi z lat 1671-76. Zbudowany z polecenia Ludwika XIV, początkowo był przeznaczony na mieszkania oficerów i szpital dla inwalidów wojennych. Do kościoła St-Louis, J. Hardoun-Mansart dobudował drugi, który przykrył charakterystyczną kopułą, tworząc dzieło w *stylu barokowym*. W jego polkolistych kaplicach znajdują się m.in. grobowce: Józefa Bonaparte, marszałka Focha, Jerome'a Bonaparte. W części centralnej, w krypcie przygotowanej przez Viscontiego, spoczęła w 1861 trumna ze zwłokami Napoleona Bonaparte.

W dawnych budynkach szpitalnych mieści się **Muzeum Wojska** (Musee de l'Armee), posiadające jedną z najbogatszych w świecie kolekcji broni i mundurów, oraz Muzeum Fortyfikacji (Musee des Plans-Reliefs) z makietami dawnych umocnień wojskowych, miast, portów i twierdz, jakie budowano we Francji.

Zwiedzanie: **Muzeum Wojska i Fortyfikacji** 10-18.00, daje prawo wstępu do obu muzeów i krypty.

Kościół Inwalidów DOME des INVALIDES

Budowę rozpoczął w 1706 r. Hardouin-Mansart, ale ukończona została po jego śmierci w 1706 r. Kościół ma 105 m wysokości i jest uważany za najpiękniejszą budowlę, jaką wzniesiono we Francji, od czasów Renesansu. Kościół Inwalidów jest przedłużeniem kościoła św. Ludwika. Zbudowany jest na *planie krzyża greckiego* wpisanego w

kwadrat i zwieńczony *wspaniałą kopułą, uważaną za najpiękniejszą w Paryżu*, pokrytą *złożonym ołowiem* i przyozdobioną panopliami - motywami dekoracyjnymi skomponowanymi z elementów uzbrojenia, sztandarów i proporców. Kopuła ma interesującą konstrukcję: składa się z 2 spiętrzonych czasz, z których niższa jest otwarta ku górze i ozdobiona freskiem Foss'a, przedstawiającym apoteozę św. Ludwika. Zwieńczona jest rodzajem helmu zakończonego obeliskiem z krzyżem.

Zainteresowanie turystów budzi jednak przede wszystkim **grobowiec Napoleona**, zaprojektowany przez Viscontiego i wykonany z czerwonego karelskiego granitu, ofiarowanego przez cara Mikołaja I.

Krypta z grobowcem Napoleona znajduje się we wnętrzu świątyni, bezpośrednio pod kopułą. Zwłoki cesarza, ubrane w mundur pułkownika strzelców konnych, spoczywają w trumnie z białego metalu, która umieszczona jest w 5 kolejnych: - ułożonych jedna w drugiej: z mahoniu, 2 z ołowiu, hebanu i dębu. Te natomiast złożone są w sarkofagu zbudowanym z 5 bloków czerwonego karelskiego porfiru - daru cara Mikołaja I. Liczący 4 metry długości i 2 m szerokości sarkofag ustawiony jest na postumencie ze sprowadzonego z Wogezów zielonego granitu. Serca i trzewia cesarza spoczywają w umieszczonych obok grobowca 2 srebrnych urnach. Piękną posadzkę krypty ozdobi okalający grobowiec, wawrzynowy wieniec oraz umieszczone obok niego nazwy wielkich bitew: Rivoli, Piramidy, Marengo, Austerlitz, Jena, Friedland, Wagram i Moskwa. Wokół ścian krypty 12 posągów, symbolizujących zwycięstwa cesarza. W głąb krypty prowadzą schody, w połowie których - po obu stronach pochowano *Duroca i Bertanda - 2 marszałków cesarskiego pałacu*. Kryptę zamyka żelazna brama odlana ze zdobytych pod Austerlitz dział. We wnętrzu kościoła znajdują się również *grobowce 2 braci Napoleona - Józefa, króla Neapolu i Hiszpanii, Hieronima, króla Westfalii*, a także jego syna "*Orlątką*" - *Napoleona I, tytularnego króla Rzymu*. Są również *sarkofagi marszałków Lyauteya i Focha jak również grobowiec Turenusza i pomnik ku czci słynnego fortyfikatora Vaubana*. W okresie rewolucji Hotel des Invalides zamieniono w Świątynię Ludzkości i Świątynię Marsa. Od końca XIX w. mają tu swą siedzibę różne instytucje wojskowe oraz 2 muzea:

Musee de l'ARMEE - największe tego typu na świecie, liczące ponad 40 tys. eksponatów z zakresu sztuki, techniki i historii wojskowości - od paleolitu do II wojny światowej oraz 2 razy tyle obrazów i sztychów przedstawiających wielkie bitwy. Najnowszym eksponatem muzeum jest czołg, którym w 1944 r. gen. Leclerc wjechał do Paryża. **Musee des PLANS RELIEFS** - posiada kolekcję wykonanych w XVII w. plastycznych modeli miast i twierdz. Główną fasadę gmachu poprzedza XVII wieczny ogród otoczony fosą, wzdłuż której umieszczono kilkadziesiąt armat.

Na lewo od głównej alei **pomnik księcia Eugeniusza de Beauharnais** - pasierba Napoleona, wicekróla Włoch, kandydata do tronu polskiego w roku 1812. Pomiędzy ogrodem a Sekwaną rozciąga się licząca 500 m długości i 250 m szerokości wspaniała **Esplanada Inwalidów** połączona mostem Aleksandra III i avenue W. Churchill z Polami Elizejskimi.

Pałac Królewski Mo Palais Royal

Wybudowany przez *kard. Richelieu*, zapisany w testamencie Ludwikowi XIII, po jego śmierci został zajęty przez Anne Austriaczkę z młodym Ludwikiem XIV. Od tego czasu pałac nazwano królewskim, a sam budynek i ogrody były obok pałaców Tuileries i Luxembourg, centrum życia dworu i arystokracji.

W koncu XVIII w, wokół ogrodów pałacowych wybudowano luksusowe magazyny i

teatr, zajęty przez *Comedie Francaise*.

Palac Luwru Mo Louvre

Najwspanialsze muzeum na świecie w największym palacu świata.

W XII w Luwr był twierdza otoczona murami obronnymi i fosą; na dziedzińcu palacowym podczas ostatnich prac archeol. odsłonięto mury (zwiedzanie krypty) pierwotnej budowli z czasów Filipa Augusta. W II poł. XIV w Karol V postanowił przekształcić fortecę w rezydencję królewską. Od tego czasu Luwr przechodził różne fazy przebudowy. Był wielokrotnie, aż do końca XIX w, powiększany i upiększany. Z okresu renesansu wieki XVII i XVIII pochodzą: Podwórzec Kwadratowy, Galeria Apollina, Kolumnada Perrault; z epoki napoleońskiej - część zach. skrzydła północnego. W XIX w prace kontynuowano na polecenie Napoleona III. Połączono skrzydło zach. z zabudowaniami Podwórca Kwadratowego i dodano symetrycznie, po drugiej stronie skweru, wewnętrzne zabudowania skrzydła połudn. Zbiory muzeum, gromadzone od Karola V, powiększały się w ciągu wieków. W 1793 r Wielka Galeria została udostępniona zwiedzającym. W 225 latach wystawione są zbiory starożytnej sztuki Wschodu, Egiptu, Grecji, Rzymu, rzeźba nowoczesna, meble, grafika, malarstwo. Można obejrzeć najsłynniejsze dzieła: Nike z Samotraki, Wenus z Milo, rzeźby Fidiasza, kodeks Hammurabiego, posąg Ozyrysa (1500 pne), sarkofag Ramzesa III, obrazy Rembrandta, Leonarda da Vinci (Gioconda- Mona Lisa), Rafaela, Tintoretta, Tycjana, Veronesa, portrety A. Van Dycka, monumentalne dzieła P. Rubensa itd. Z dzieł malarstwa polskiego: niewielki obraz Matejki, z Muz. Narod. w W-wie, obrazy Rodakowskiego i Michałowskiego. Ponadto portret F. Chopina pędzla E. Delacroix. W skarbcu piękny serwis Henryka III Wazy, ofiarowany mu przez Paryż z okazji koronacji na króla Polski. Na serwisie herby Polski, Litwy i Rusi.

Muzeum Luwru: Zbiory od antyku do wieku XIX: 6 sekcji:

Sztuka orientalna - na parterze Cour Carre, północna połowa sal 103-104 (np. statua intendenta Ebił-il, Kodeks Hamurabiego...)

Antyki egipskie - na parterze Cour Caree, skrzydło półn.wsch, sale 136-125 (Mastaba, pisarz siedzący, popiersie Amenphisa IV)

Antyki greckie, etruskie i rzymskie - półn. zach skrzydło Cour Carre i łączące się z nim skrzydło Anny Austriaczki (**Venus z Milo, Nike z Samotraki**, fragmenty marmurow z Partenonu...)

Rzeźba - europejskie sztuki plastyczne - Wielka Galeria na parterze, wejście przez Porte de la Tremouille (Trzy Gracje (Pilon), NMP i Dzieciatko (Donatello), Niewolnicy (Michał Aniol)...).

Malarstwo (Koronacja Napoleona (David), **Mona Liza** (Leonardo da Vinci), Chrystus Ukrzyżowany (El Greco), portrety Rembrandta)

Rzemiosło (przedmioty artystyczne) - północne i wsch. skrzydło Cour Carre oraz Galeria Apollina

Musee Arts de la Mode - Muzeum Mody (od 1986), w pawilonie de Marsan, 109 rue de Rivoli. Moda od 1780 r aż do współczesności

Musee des Arts Decoratif - Muzeum Sztuk Zdobniczych - tuż obok

Place Carrousel - L'Arc Carrousel

Nazwę wzięło od turniejów rycerskich odbywających się w latach 60-tych XVII wieku,

w których uczestniczył Ludwik XIV. Na Place du Carrousel - placu Karuzeli pomiędzy pawilonami Flory i Marsan, mającego charakter ogrodu à la française znajduje się Łuk Triumfalny - wzorowany na budowli Septymusza Sewera w Rzymie, Łuk powstał w latach 1806-1808, ku chwale Wielkiej Armii. Na ścianach łuku 6 płaskorzeźb przedstawiających epizody z 1805 r. Na szczycie budowli znajdowały się rumaki Lizypa z weneckiej bazyliki św. Marka. Po odebraniu przez Austriaków, umieszczona spizową grupę 4 koni, ciągnących kwadrygę z postacią Restauracji. Dziś ogrody są jednym z bardziej popularnych miejsc w Paryżu.

Pałac i Ogrod Luksemburski Mo Luxembourg

Pałac zbudowany 1615-1621 dla Marii Medycejskiej, która po śmierci Henryka IV chciała opuścić Luwr i zamieszkać w rezydencji przypominającej florencki pałac Pitti. W latach 1836-41 gmach rozbudowano o elewację ogrodową i dobudowano 2 pawilony. W 1871 byli tu sadzeni komunardzi. Obecnie pałac jest **siedziba senatu**. Wnętrze można zwiedzać z przewodnikiem. Uwagę zwracają malowidła E. Delacroix w sali Biblioteki (Dante ma rysy Chopina) i J. Jordaensa na plafonie następnej sali. W Petit Luxembourg, złożonym z budynku klasztornego, kaplicy i dawnego pałacyki, który niegdyś otrzymał Richelieu w darze od Marii Medycejskiej, mieszka przewodniczący senatu.

PALAIS DU LUXEMBOURG Pałac Luksemburski

W 1615 r. Maria Medycejska, wdowa po Henryku IV, postanowiła wznieść **rezydencję w stylu florenetyńskim**. Palais du Luxembourg miał przypominać *pałac Pitti we Florencji*, miasta królowej regentki. Po śmierci królowej w pałacu mieszkali zazwyczaj młodszy bracia panującego monarchy. W czasie rewolucji było tu więzienie, za Dyrektoriatu siedziba rządu, później po zamachu urzędował w pałacu Napoleon Bonaparte, a od 1800 jest siedzibą senatu, dlatego pałac jest niedostępny dla zwiedzających. Pałac wybudował w latach 1615-1620 *Samuel de Brosse*, nadając mu formę zbliżoną do *renesansowego pałacu Pittich we Florencji*, gdzie królowa spędziła dzieciństwo. Jest to *3-kondygnacyjna, prostokątna budowla o wysokich dachach nad 4 narożnymi pawilonami i niewielkiej kopule nad środkowym ryzalitem*. Poprzedza ją zachowany w nienaruszonej XVII wiecznej formie dziedziniec obudowany oficynami, zamknięty od ulicy arkadową galerią. Znajdujący się w sąsiedztwie **Petit Palais**, królowa-wdowa pozostawiła kardynałowi Richelieu. W r. 1631, popierany przez jej syna Ludwika XIII, zmusił królową do wygnania. W 1642 r. królowa zmarła samotnie w Kolonii. Zwiedzanie możliwe tylko z przewodnikiem, za zezwoleniem (Secretariat

general de la questure du Senat, 15 rue de Vaugirard, F-75006 Paris). Warte uwagi jest przede wszystkim **salle d'or** (sala złota), w której stropie zachowały się części dawnych malowideł, ozdoby ścienne, a w prawym skrzydle klasycystyczna klatka schodowa. W czytelni biblioteki *fresk Delacroix* - malowidło powstałe w latach 1841-46, przedstawiające otchłanie z IV pieśni "Piekła" Dantego.

W pałacu Petit Luxembourg, znajdującym się od rue de Vaugirard (nr 17), znajduje się oficjalna rezydencja przewodniczącego Senatu.

JARDIN du LUXEMBOURG - Park Luksemburski

Park stanowi prywatną własność senatorów, może być w każdej chwili zamknięty. Park jest dziełem Chalgarina. Rzeźby umieszczono dopiero w XIX w. Park składa się z **regularnego barokowego ogrodu (część francuska) i angielskiego parku krajobrazowego**. Woda do ogrodu spływała specjalnie w tym celu zrekonstruowanym

rzymskim wodociągiem. Posadzono ok 2000 starych wiązów. Na osi parku wytyczono w 1867 r. piękny bulwar (*Avenue de l'Observatoire*). W południowym końcu parku na tej osi umieszczono w 1875 r. fontannę "*Fontaine de l'Observatoire*": alegoryczne postacie kobiece przedstawiają 4 kontynenty, 4 rasy ludzkie krążące wokół zodiaku. Parę kroków dalej, obok pl. Julian, na rogu bulwaru Montparnasse stoi **pomnik marszałka Ney**. Po klęsce pod Waterloo, pod zarzutem zdrady głównej, został on skazany na śmierć i 7.XII.1815 r. w tym miejscu rozstrzelany.

W parku jest kilkadziesiąt posągów przedstawiających zarówno *starożytne boginie, francuskie królowe, pisarzy, artystów, polityków jak i "obrazy historyczne"*. Na skraju parku, między pałacem Luksemburskim a rue de Medicia ustawiono w 1861 r. XII wieczną **fontannę Medyceuszy**. Ogród stanowi główne *tereny rekreacyjne* na lewym brzegu, z kortami tenisowymi, ujeżdżalnią kucyków, placem zabaw dla dzieci, boiskiem do Boules, jachtami do wynajęcia na jeziorku oraz sadem miniaturowym z rozpiętymi na akrotach gruszkami w dzikszej części południowo-zachodniej. W letnie dni najtłoczniej jest przy fontannie Medyceuszy w rogu północno-wschodnim.

Liczący ok. 1km długości i 2 ha powierzchni bulwar łączy Ogród Luksemburski z gmachem słynnego paryskiego Obserwatorium. Ogród Luksemburski, utrzymany prawie w całości w stylu francuskim,

ozdobiony statuami i pomnikami, jest ulubionym miejscem spacerów studentów. Przy basenie ocienionym plantanami znajduje się fontanna Medicis (1624).

Pałac Sprawiedliwości Metro Cite

We wczesnym średniowieczu rezydencja królewska - gościła 12 pierwszych królów Francji. Po przeniesieniu się tej siedziby do Luwru w Pałacu ulokował się Parlament. Budowla w swojej aktualnej postaci pochodzi z XIX w. Swymi murami otacza klejnot sztuki gotyckiej - Świętą Kaplicę.

Pałac Sprawiedliwości obejmuje kompleks zabudowany, które obok katedry Notre-Dame należą do najstarszych zabytków Paryża.

Był dawnym *pałacem królewskim*, miejscem śmierci króla Chlodwiga. Ludwik Święty na podwórku, w miejscu gdzie sprawował sady, polecił wybudować w XIII w **Sainte-Chapelle** (Św. Kaplice).

W XIV w. Filip Piękny Pałac przebudował pałac. Z tego okresu zachowały się wieże: **Tour de l'Horloge** (Zegarowa), **Tour de Cesar**, **Tour d'Argent** (Srebrna), **Tour de Bonbec**, zwana też Tour de St-Louis, i 3 wspaniałe sale gotyckie.

Mieściło się tu sławne więzienie **Conciergerie**, w którym w czasie W. Rewolucji trzymano po 1200 więźniów, m.in. Marie Antoinette, Mme du Barry - faworytkę Ludwika XV. poeta A.Chenier.

Z prawego brzegu Sekwany rozciąga się piękny widok na 4 wieże zegarowe Conciergerie. Uwagę zwraca **Wieża Zegarowa** przy Bd du Palais, z *pierwszym zegarem miejskim* pochodzącym z 1334r. Nad jego tarczą umieszczono w 1585 r 2 *herby królewskie*: burbonski Henryka III Walezego, z 3 liliami na niebieskim tle, i *herb Król. Polskiego i Litwy*.

Pałac Sprawiedliwości, spalony w czasie Komuny Paryskiej został odbudowany i obecnie jest *siedziba Ministerstwa Sprawiedliwości*. Zwiedzanie Conciergerie - wejście od nabrzeża 1 quai de l'Horloge 10-18.00

Panteon Mo Luxembourg

Wzniesiony na Wzgorzu Św. Genowefy w latach 1757-1790, (głównie dzięki

dochodom ze składek i z loterii państwowej.) jako kościół wg planów J. Soufflot. W projekcie Soufflot nawiązał do klasycyzmu rzymskiego. W krypcie Panteonu znajdują się *grobowce m.in. J.J. Rousseau (centotaf), Woltera, W. Hugo, E. Zoli, Soufflot, Braile*. Zwiedz. 10-17.30. W krajobrazie Paryża Panteon zajmuje ważne miejsce, dominuje nad miastem.

Jego kopuła jako najwyższy punkt Lewego Brzegu góruje nad całą Dzielnica Lacińska. (Mo. Cardinal Lemoine, RER Luxembourg). Budowla stoi na szczycie wzgórza Mons Luticius. W średniowieczu nazywano je: *Montagne St-Genieve*. W 1744 r. ciężko ranny Ludwik XV ślubował, że po powrocie do zdrowia odnowi zrujnowany kościół św. Genowefy, stojący w tym miejscu. Soufflot, który przez dłuższy czas przebywał w Włoszech, postanowił wzniesć gmach nawiązujący do *klasycystycznej architektury starożytnego Rzymu*. Ze starego kościoła św. Genowefy została tylko *wieża gotycka przy rue Clovis*. Wzorem nowego budynku była *bazylika św. Piotra w Rzymie i kościół Inwalidów*.

Gmach ma 110m długości, 82m szerokości, wysok. od posadzki do szczytu kopuły 83m. Średnica kopuły 23 m.

Początkowo był to **kościół pod wezwaniem św. Genowefy** (patronki Paryża).

W czasie rewolucji kościół zamieniono w **świątynie Sławy**. W 1791 r. przeniesiono tu prochy Woltera i Rousseau. Od tego momentu przyjęto nazwę **Panteon - zasłużone miejsce spoczynku zasłużonych Francuzów**. W 1816 r. Napoleon oddał budynek na powrót kościółowi.

Gmach uważany jest za *jeden z najcenniejszych zabytków neoklasycystycznej architektury Paryża*. Wewnątrz ozdobiony scenami z historii Francji. Groby zasłużonych znajdują się w krypcie, przy wejściu do której **nisza z sercem Gambetty** (polityk, 4.IX.1870 z rąsusa ogłosił upadek II Cesarstwa i przywrócenie ustroju republik. Kierował obroną Paryża przeciw Prusakom, wydostał się balonem z oblezonego miasta, startując z pl. Tertre). Spoczywają tu m.in. arch. Soufflot, rewolucyjny gen. Marceau, Voltaire, Rousseau, Victor Hugo, Emil Zola, Jean Jaure Louis Braille, Antoine Lavoisier. Grobowce, każdy w swojej wniece, można zobaczyć z żelaznych krat zamkniętej bramy. 117m kopuła oparta jest na pierscieniu filarów. Wnętrze wypełnione jest światłem a wysoka *przeźroczysta kopuła* wypełnia *fresk przedstawiający kanonizację św. Genowefy*. Sklepienie Panteonu jest ozdobione rzucającymi się w oczy freskami, głoszącymi chwałę i sprawiedliwość Francji. Wstęp do krypty i Panteonu 25F, studenci 14F. Czynne 10.00-17.45.

Plac Bastylia Mo Bastille

Znajdowała się tutaj forteca zbudowana w XV w, która paryżanie nazwali Bastylia. Od czasów Richelieu była więzieniem państwowym i symbolem despotyzmu. 14.07.1789 forteca została zdobyta przez lud Paryża. W rok później Bastylie zburzono. Położenie części murów zaznaczone na jezdni u wylotu rue St-Antoine i Bd Henri IV. Pośrodku **Kolumna Lipcowa**, wzniesiona 1830-40 na *pamięć ofiar rewolucji lipcowej 1830*. Część wschodnia placu, na miejscu wyburzonych budynków zajmuje olbrzymi **gmach Opery Bastylia**, zbudowany wg projektu kanad. architekta Carlosa Ott. Uroczyste otwarcie nastąpiło w 1988r.

Plac Zgody Mo Concorde

Powstał 1755-75 wg planów J. Gabriela. W każdym rogu prostokątnego placu **posagi**

alegoryczne, symbolizujące 8 miast francuskich. Na środku placu **kolumna z Luksoru**, przywieziona w 1836 ze świątyni *Ramzesa II w Tebach*. Po obu jej stronach piękne **fontanny**. Od wschodu plac otoczony tarasem, na którym są **2 pawilony**: były **Muzeum Jeu de Paume** i **Muzeum Orangerie** (filia muzeum Luwru). Pośrodku tarasu wejście do parku Tuileries, którego strzeże **2 Skrzydlate Konie**. Po drugiej stronie placu **2 posągi Koni Marly** przed Polami Elizejskimi. Od pd. na lewym brzegu Sekwany Pałac Burbonów (siedziba parlamentu) i bud. Min. Spraw Zagran. Od strony połn. **Palac Crillon** i **gmach Minist. Marynarki**.

W czasie rewolucji *gilotyna* ustawiona u wejścia do parku ściela głowy 1343 ofiar, m.in. Marii Antoniny, Mme Barry, Dantona, Robespierre'a.

Patrzeć w kierunku rue Royale, w głębi widac **koscioł Madelaine** z I połowy XIXw., skąd w 1849 r. wyprowadzono zwłoki Chopina. Tu też została wystawiona trumna A. Mickiewicza po sprowadzeniu zwłok z Konstantynopola - w 1856r.

Pola Elizejskie - Av. des Champs Elysées

Z pocz. XVIIw. były miejscem przejazdów konnych i spacerów. W II połowie XVII w. ogrodnik królewski A. Le Notre zaprojektował aleję biegnącą od pałacu Tuileries. Nazwa dzisiejsza aleja otrzymała na pocz. XVIIIw. Później została przedłużona do mostu Neuilly. Od Pl. Zgody do ronda Pol Elizejskich aleja biegnie przez park, dalej aż do placu Gwiazdy jest zabudowana. Bogate sklepy, salony samochodowe, przedstawic. lotnicze, restauracje luksusowe (Lido), kawiarnie (Fouquet). Po lewej stronie, przy Av. Churchil 2 monumentalne budynki: **Maly i Wielki Pałac**, wzniesione z okazji wystawy 1900r. W **Małym Pałacu Muzeum Sztuk Pięknych Miasta Paryża** i sale wystaw okresowych. W **Dużym Pałacu** ma siedzibę **Palac Odkryc, Narodowe Galerie Wielkiego Pałacu, wystawy okresowe i wydziały Uniwersytetu - Paris IV**.

Pomnik A. Mickiewicza Mo. Alma Morceau

.W 1909 r. powstał komitet budowy pomnika: H. Sienkiewicz, Paderewski, Gasiorowski, ks. A. Czartoryski, pisarze franc. A. Gide, A. France, rzeźbiarz Rodin. W 1929 odsłonięto pomnik A. Mickiewicza u wylotu alei Cours Albert na Place d'Alma - dłuta E. Bourdelle'a, ucznia Rodina. Później pomnik cofnięto w głąb alei. Przedstawia on poeetę jako pielgrzymę. W dolnej części cytaty dzieł poety, w górnej umieszczono postać kobiety, tzw "Walczącego Anioła".

Ratusz Mo Hotel de Ville

Monument. gmach na Place Hotel de Ville jest siedzibą administracji miasta. Został przebudowany całkowicie 1874-82 w *stylu neorenesansowym*. Zwiedzanie z przewodnikiem w pon. o 10.30.

Siedziba UNESCO Mo Segur

Otwarta w 1958 Gmach Główny w kształcie litery Y, wspiera się na kolumnach. Mieści się tu Sekretariat Organizacji. W osobnym budynku sale obrad, w małym gmachu przy ogrodzie japońskim - biura. W 1965 i 1970 wzniesiono jeszcze nowe biura. Dekoracja dziełem największych artystów. Freski wykonali P. Picasso i Tamayo (Meksyk), statue Moore (Anglia)...

Zwiedzanie siedziby UNESCO 10-12 i 15-17.00

Sorbona Mo St-Michel

Uniwersytet Paryski założony w 1253 przez Roberta de Sorbon, jako kolegium, by ubodzy studenci mogli studiować teologię. W 1469 r. rozpoczęła tu prace pierwsza drukarnia we Francji. W 1624-42 kardynał Richelieu polecił odrestaurować budynki. Uniwersytet zamknięto w 1792, przywrócony do życia 1806; rozbudowany 1855-1901, stał się najważniejszym ośrodkiem uniwers. Francji. W 1969 r. reforma uniwersytetu zlikwidowała nadrzędną rolę uniwersytetu i stworzyła 13 uniwersytetów autonomicznych. Dawna nazwa zachowała: **Paris III-la Sorbonne Nouvelle i Paris IV-Sorbonne**. Najciekawsze do zwiedzania budynki między Place de la Sorbonne i rue des Ecoles, a przede wszystkim podwórzec **z gmachem biblioteki i kosciółem Sorbony** z XVIIw.

Szkola Wojskowa Mo Ecole Militaire

Budynek szkoły zamyka perspektywę **Pola Marsowego**. Jedno z najpiękniejszych dzieł architek. XVIIIw. Początkowo była to Szkoła Królewska, później Wyższa Szkoła Kadetów. W 1784 przyjęto do niej 15-letniego Napoleona, który ukończył ją z uwagą: "Zajdzie daleko jeśli okoliczności będą mu sprzyjać".

Najcenniejsza z punktu widzenia architek. część szkoły jest fasada dziedzińcowa, ozdobiona kolumnami w stylu korynckim i rzeźbionym frontonem. Całość uwieczniona kopułą na bazie kwadratu. Po obu stronach gmachu koszary z okresu II Cesarstwa.

Święta Kaplica Mo Cite

Wzniesiona za czasów Ludwika Świętego jako *sanktuarium*, w którym przechowywano *relikwie Korony Cierniowej i Św. Krzyża*. Została zbudowana w 1243-48, konsekrowana 1248.

Budowla w stylu gotyckim, zachwyca cudowną proporcją, lekkością, *ogromnymi 15m witrażami, 75 m strzelista wieża*, na wierzchołku której obraca się olowiany *anioł trzymający krzyż*.

W świątyni są **2 kaplice; dolna** przeznaczona była dla *szluby palacowej*, **gorna** dla *krola*.

Wspaniałe *witraże*, najstarsze i jedne z najpiękniejszych w Paryżu, pochodzące z XIIIw; są one *Biblia w obrazach*. W *1134 scenach* przedstawiona jest *historia Starego i Nowego Testamentu* (konieczna lornetka.)

Konstrukcja kaplicy zadziwia lekkością - iglica osiąga 75 m. wysokości.

Kaplica, skromnie ukryta w murach Pałacu Sprawiedliwości, prawie niewidoczna, należy do zabytków najwyższej klasy światowej.

Nie można przyjechać do Paryża, nie zobaczywszy tego **klejnotu sztuki gotyckiej**.

Zwiedzanie wewnątrz 9.30-18.30.

Tour Saint Jacques - Wieża św. Jakuba

Wieża wys. 42 m, pozostałość po kościele Saint-Jacques-de-la-Boucherie z XVI w., który został kompletnie zdemolowany w czasie Rewolucji. Wieża była fabryką śrutu jak i miejscem doświadczeń prowadzonych przez Pascal'a; dziś na jej szczycie znajduje się stacja meteorologiczna.

Wieża Eiffla, Pole Marsowe Metro Iena, Ecole Militaire, Bir Hakeim

Wzniesiona 1887-89 z okazji *Wystawy Światowej 1889* i dla upamiętnienia 100-nej rocznicy zburzenia Bastylji. Inżynier Gustaw Eiffel, specjalista konstrukcji metalowych

został wybrany spośród 700 konkurentów do jej realizacji. Prace trwały od I.1887 do wiosny 1889. Cała konstrukcja składa się z 15000 stalowych elementów połączonych 2.5 mln nitów, waży 7 ton. Wieża dźwiga 40 ton farby, ma 1710 schodów., liczy 300 m wysok. Była niegdyś najwyższą budowlą świata. Wywoływała wiele dyskusji, dziś stała się nieodłączną częścią pejzażu paryskiego i symbolem miasta. Z III pietra widok w promieniu 60 km. Pod wieżą **popiersie inż. G. Eiffela**, dłuta Bordelle'a.

Wieża miała początkowo 300 m wysokości, ale w 1957 r. dodano 20 m, instalując na jej szczycie *antenę telewizyjną*. Jest też stacją meteorologiczną. Każdego dnia widzi tysiące zwiedzających na swych **3 platformach**. Dwie pierwsze (**57 i 115m**) mieszczą bary i restauracje (na 2 piętrze *restauracja Jules Verne*), najwyższa (**274m**) służy za punkt widokowy. Przy dobrej pogodzie - najlepiej wczesnym wieczorem, można stąd dostrzec lasy Compiègne i Fontenblau w odl. 80 km. Na 3-ciej platformie zainstalowane są potężne światła sygnalizacyjne, widoczne ze 180km.

Wieża dominuje nad **Polem Marsowym**. Jest to rozległy park, kiedyś miejsce musztry i parad wojskowych, a później - wystaw światowych.

Wieża Sw. Jakuba Mo Chatelet

Jest **dzwonnica**, pozostałości kościoła św. Jakuba, wzniesionego za panowania Franciszka I. W 1802 r kościół rozebrano, pozostał mały skwer otaczający wieżę. Stąd przechodzi się na Place Chatelet, gdzie wznoszą się **2 budynki teatrów** (z 1862 r): **Theatre du Chatelet** z największą w Paryżu salą (3600 miejsc) i **Theatre de la Ville** (dawniej Sary Benhardt). w latach 1953-65 odbywały się w nim Festiwale Teatru Narodów. Na scenie występowali też Polacy, m.in. Cybulski, G. Holoubek, Siemion, B. Krafftówna.

Wyspa la Cite Mo La Cite

Kolebka Paryża, miejsce z którego wyrosło miasto. Znajdują się tu piękne zabytki: **katedra Notre-Dame, Pałac Sprawiedliwości, Consergerie** i **St-Chapelle, Place Dauphine** dorównujący jednolitością zabudowy placowi Wozów w Marais, **Pont Neuf**, najświetniejszy z 9 mostów łączących wyspę z nabrzeżami. Najnowsza, tragiczna historia II wojny światowej wyznacza **Mauzoleum Więźniów Obozów Koncentracyjnych**, znajdujące się na wsch. cyklu wyspy.

Szczególny urok mają niewielkie skwery na krancach wyspy: **Square du Vert Galant** (amant) i **Square Jean XXIII**.

Wyspa Sw. Ludwika Mo Cite, Pont Marie, St-Michel, Sully-Morland

Wiele pałaców, np. **Hotel Lambert, kościół St-Louis-en- l'Ille**, ulice, bulwary, mosty i niewielki skwer tworzą razem piękny i jednorodny zespół archir. zabytków.

Pamiętki polskie z okresu Wielkiej Emigracji: 6 Quai d'Orleans, **Biblioteka Polska** z 1838r. W 1905 r. w budynku tym otwarto **Muzeum Adama Mickiewicza** (czw. 15-18). Bogaty zbiór pamiątek - rękopisy Dziadów, Pana Tadeusza, listy, portrety..

Hotel Lambert, przy 2, rue St-Louis, kupiony przez Czartoryskiego w 1842. Salony były otwarte dla znamienitych Polaków.

W kościele St-Louis tablice nagrobne z polskimi nazwiskami. Wieża kościoła była nazwana "polska dzwonnica". W kościele często wieczorne koncerty.

Zespół Maine-Montparnasse, Grenelle

Na miejscu starego dworca kolejowego Montparnasse, łączącego Paryż z prow.

zach. i Bretania, w latach 60-tych zabudowano nowoczesny zespół dworcowy. Naprzeciwko dworca wzniesiono owalny 200-metrowy **wieżowiec biurowy** o 59 piętrach (wstęp 9.30-23.30). U jego podstawy centrum handlowe.

Dzielnica XV, na skraju której zaplanowano nowoczesny zespół **Grenelle**, była poligonem doświadczalnym dla "*Paryża roku 2000*". Wybrzeże Sekwany między rue Convention a Bd Grenelle zabudowano imponującymi wieżowcami. Niedaleko Dworca Montparnasse znajduje się **cmentarz Montparnasse**, ograniczony bulwarami Raspail, Quinet i rue Frodevaux. Można tu znaleźć groby ze sławnymi nazwiskami: Ch. Baudelaire, T. Fantin-Latour, J. Dumont d'Urville, E. Bourdelle (autor pomnika Mickiewicza przy Pl. d'Alma), A. Dreyfus. Jest tu ok. 80 grobów polskich z XIX w, m.in. L. Mierosławskiego (otwarte 7.30-18.00).